

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate; de Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Art. II. Vtrum omnes actiones humanæ sint effectus sinis, seu propter finem?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77355](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77355)

DISPVATIO PRIMA

4

ex Aristotele & D. Thoma adducta, intelligitur de primo non solum duratione, sed etiam perfectione; & ideo Aristoteles loco citato non dixit, *primum*, sed *maximum in unoquoque genere*. Et S. Thomas 2. 2. qu. 163. art. 3. ad 3. ait, quod primum in unoquoque genere est maximum. Videatur Capreolus in 2. dist. 14. qu. 1. ad 1.

6. Secunda ratio, quam D. Thomas ad probandam nostram conclusionem adducit in corpore articuli, sic potest proponi. Cuiuslibet potentia actiones fiunt secundum rationem objecti illius, siue tendunt ad objectum ipsius: Atqui objectum voluntatis est finis & bonum: Ergo actiones procedentes a voluntate humana tendunt in finem; atque adeo in illis homo agit propter finem.

7. Dices, Hic discursus non videtur efficax: tum quia supponit finem esse objectum adaequatum voluntatis, seu esse adaequate idem quod bonum, ita quod media intrinsece & in se rationem boni non participant; quod videtur falsum, & negatur a multis etiam a Schola D. Thomae: tum etiam, quia hoc dato, consequentia non videtur legitima: ex eo siquidem quod aliquid sit objectum alicujus potentiae, non sequitur quod talis potentia operetur propter illud, sed solum quod circa illud versetur. Hoc patet in visione: licet enim omnis actus videndi sit circa colorem, non propterea sequitur quod sit propter ipsum colorem (color quippe non est finis visionis) sed solum quod in ipsum tendat, & ad illum terminetur: Ergo ex eo quod bonum & finis sit objectum voluntatis, non recte probatur quod actiones humanae sint propter finem, nec causalitas finalis bene inferitur ex objectiva.

8. Verum haec frivola sunt, & vim rationis D. Thomae non infringunt. Et quidem ad primum fuse respondebitur infra circa qu. 8. ubi disputabitur, an media habeant aliquam intrinsecam bonitatem, an vero solum finis adaequate sit bonus? Modò interim dicimus, vim probationis D. Thomae tenere in utraque sententia: quia si solum finis est intrinsece bonus, & adaequatum objectum voluntatis, manifestum est quod ad omnes actiones voluntatis se extendat: si vero non est adaequatum objectum terminativum voluntatis, seu ratio formalis quae adaequata illius; est saltem in omnium sententia objectum ejus motivum, seu ratio formalis sub qua, & cujus gratia caetera appetuntur: unde praebet mediis motivum rationemque appetibilis, sicut lux coloribus vim movendi visum; subindeque ambit omnes actiones voluntatis, sicut lux omnes colores, & omnes actus videndi. Itaque ex eo quod objectum voluntatis sit finis, recte probat D. Thomas, omnes actiones humanas, seu ad voluntatem pertinentes, esse propter finem: quia licet non omnes versentur circa finem, tanquam circa rem volitam, omnes tamen versantur circa illum, tanquam circa rationem volendi.

9. Ad secundum dicendum est, quod licet ex eo quod aliquid sit objectum potentiae, absolute loquendo non sequatur quod talis potentia operetur propter illud, bene tamen ex eo quod est objectum & finis: quia sicut propria ratio objecti est, quod circa illud versetur actio, ita propria ratio & causalitas finis est, ut omne quod fit ejus motivo, fiat propter finem. Unde

A patet disparitas ad exemplum adductum: color enim non est finis, sed tantum objectum visionis; bonum autem est simul objectum & finis voluntatis.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrum omnes actiones humanae sint effectus finis, seu propter finem?

S. I.

Praemittenda ad resolutionem questionis.

SUPPONO primò ex D. Thoma hic art. 1. actiones quae ab homine procedunt esse in duplici differentia: quaedam dicuntur hominis; aliae dicuntur humanae: Priores sunt quae ab homine producuntur, sed tamen ipsi cum aliis ratione carentibus sunt communes: humanae vero (inquit S. Doctor) vocantur illae quae sunt propriae hominis in quantum est homo, seu quae conveniunt homini in quantum differt ab aliis irrationalibus creaturis. Porro dupliciter homo differt a brutis in operando: primò quantum ad substantiam operis, quia scilicet elicit operationes immateriales & intellectuales, quarum bruta capacia non sunt: secundò quantum ad modum operandi, quia nimirum movet se, non solum physice & vitaliter, sicut irrationalia, sed etiam moraliter, agendo cum indifferentia, libertate, & dominio suorum actuum. Unde duplici modo actiones ab homine procedentes possunt dici humanae, nimirum quantum ad substantiam, & quantum ad modum: primò modò omnes operationes procedentes à gradu intellectivo, etiam quae praeveniunt omnem deliberationem rationis (cujusmodi sunt prima operatio intellectus, motus primò primae voluntatis, & similes) dicuntur humanae: secundò modò, solae actiones liberae.

Suppono secundò: quod in Philosophia, aut Theologia morali, solae posteriores actiones sunt dicendae humanae: Quia moralis considerat hominem, ut est agens morale, ejusque operationes prout sunt dignae laude vel vituperio, & habent rationem meriti vel demeriti: Sed hoc illis convenit praecipue ratione libertatis: Ergo in Theologia morali solae actiones liberae humanae dicuntur.

Confirmatur: Quemadmodum res aliqua dicitur esse politice & civiliter alicujus, quando ille est ejus dominus, ac de ea potest propria auctoritate disponere, eam conservando, vel consumendo, prout illi placuerit; ita illa actio proprie & moraliter dicitur esse hominis, & consequenter esse actio, seu actus humanus, quae subicitur ejus potestati & dominio; ita ut eam possit ponere vel non ponere, prout illi placuerit: Atqui homo habet dominium, & potestatem in suos actus, ratione libertatis: Ergo illae solum actiones proprie humanae dici possunt, quae ab homine liberè eliciuntur. Ita S. Thomas loco citato, ubi sic discurreit: *Illae sole actiones vocantur proprie humanae, quarum homo est dominus: est autem homo dominus suorum actuum per rationem & voluntatem; unde & liberum arbitrium esse dicitur facultas voluntatis & rationis. Ille ergo actiones proprie humanae dicuntur, quae ex voluntate deliberata procedunt.*

Ubi S. Doctor actiones humanas dicit esse illas, quarum homo est dominus, & quæ ex voluntate deliberata procedunt. Quæ duo, ut notat Conradus, solum differunt verbis: nam hominem habere dominium suarum actionum, non est illas possidere tanquam suas; quia suæ etiam sunt operationes merè naturales: neque est habere jus, ratione cuius liceat sibi eas exercere; quia sic homo non diceretur dominus actionis malæ: neque est etiam agere sponte & sine coactione; quia hoc etiam convenit pueris & amentibus, qui tamen non habent dominium suarum actionum: Superest ergo quod habere dominium suarum actionum, sit habere facultatem ad exercendum, vel omittendum illas (quod idem est ac eas à voluntate deliberata procedere) atque ad eodè illa duo sunt idem. Advertendum est etiam, D. Thomam volitionem liberam appellare *voluntatem deliberatam*: non quod deliberatio sit actus voluntatis (deliberare enim ad rationem pertinet) sed quia volitio libera, necessariò præsupponit deliberationem ex parte intellectûs.

13. Suppono tertio, actiones humanas esse adhuc in duplici differentia: quædam enim resident in ipsa voluntate, & appellantur actiones elicite: aliæ verò eliciuntur ab aliis potentiis, quæ tamen, quia sunt ex motione & imperio ipsius voluntatis, liberè moventis, appellantur actiones à voluntate imperatæ. Rursum actus à voluntate eliciti plures distingui possunt: nam alij finem, alij media respiciunt; idque vel in ordine intentionis, vel in ordine executionis. Primus actus est simplex voluntas finis, quæ non movet ad inquirenda media, sed inefficaciter fertur in finem; & ideò velleitas potius quàm absoluta voluntas solet appellari. Post hunc sequitur intentio finis, quæ voluntas tendit in finem, ut per media obtinendum. Deinde sequitur consensus, seu simplex complacencia circa media; & postea electio mediorum quæ intellectûs iudicavit convenientia ad finem obtinendum. Et hi sunt actus quos voluntas elicit in ordine intentionis. Post quem sequitur ordo executionis; in quo adhuc duplex datur actio à voluntate elicita: nam una versatur circa executionem mediorum, & appellatur usus activus: alia versatur circa finem jam adeptum, & dicitur fructio, gaudium, vel quies in fine adepto. Denique actus imperati sunt in duplici differentia: Primò enim propriè & strictè actus intellectûs, & aliarum potentiarum à voluntate, ad quorum productionem applicantur ab ipsa voluntate, dicuntur actus imperati. Secundò dum voluntas seipsam applicat & movet ad eliciendum actum amoris v. g. talis actus, quamvis ex quo à voluntate producit, dicatur elicitus, ex quo tamen præsupponit alium actum voluntatis à quo fuit imperatus, potest latè modò dici actus imperatus.

S. II.

Corollaria præcedentis doctrina.

14. EX dictis in prima & secunda suppositione inferes primò, actum ridendi, flendi, admirandi, si fiant absque deliberatione, non esse propriè actus humanos: quia licet sint proprii homini, quantum ad substantiam & rationem specificam, non tamen quantum ad modum

A quò fiunt; utpote cum fiant modò necessariò qui est proprius modus operandi irrationalium. Econtra verò actus comedendi & bibendi, si fiant cum deliberatione rationis, sunt verè & propriè actus humani, quia licet quantum ad substantiam non convenient homini, quatenus differt à brutis, quoad modum tamen quò fiunt, scilicet cum indifferentia & libertate, homini duntaxat conveniunt.

Inferes secundò, primam intellectûs cogitationem, & motus voluntatis indeliberatos, non esse propriè actus humanos: quia licet convenient homini, quatenus differt à brutis in essendo, non tamen quatenus differt in operando moraliter, seu cum indifferentia & libertate; in illis siquidem actionibus voluntas nec seipsam movet, nec intellectum applicat, sed utraque potentia specialiter movetur & applicatur ab Authore naturæ, ut infra patebit.

Adverte tamen cum Joanne à S. Thoma, quod licet ejusmodi actus indeliberati non possint dici simpliciter & absolute actus humani, possunt tamen appellari humani secundum quid, nempe causaliter & initiativè: quia quamvis non sint actus deliberati, sunt tamen principium & initium deliberationis: sicut motus cordis est initiativè vitalis, non consummativè; quia licet in eo nondum perfecte se moveat animal, est tamen initium vitæ seu actionum in quibus animal se movet.

Inferes tertio, amorem beatificum non esse propriè actum humanum: ille enim non est in libera hominis potestate, nec homo ex deliberatione rationis, & electione voluntatis ad illum se movet & applicat, sed specialiter ad illum movetur & applicatur à Deo.

Dices: Bonitas moralis soli actui humano convenire potest: Sed illa convenit amori Dei in patria: Ergo hic amor est actus humanus. Major patet, Minor probatur: Tum quia bonitas moralis consistit in conformitate ad rationem ut regulam dictantem quid agere oporteat; amor autem beatificus est maximè rationi conformis: Tum etiam quia hujusmodi amor facit hominem bonum moraliter; cum enim hoc efficiat in via, multò magis hoc præstat in patria, ubi est multò perfectior: Tum denique quia amor ille in patria retinet oppositionem moralem quam habebat in via cum odio Dei: Sed talis oppositio provenit ex bonitate morali: Ergo in patria est bonus moraliter.

Respondeo duplicem esse bonitatem & malitiam moralem; unam objectivam, quæ sumitur ab objecto consono vel dissono rationi; alteram in exercitio, ratione cuius actus imputatur, & meritorius est, vel demeritorius. Si sermo sit de bonitate objectiva, concedendum est illam convenire dilectioni Dei in patria: fertur enim in objectum consonum rationi: Sed hæc bonitas non postulat necessariò actionem humanam & liberam. Si autem loquamur de bonitate morali in exercitio, negandum est convenire dilectioni Dei in patria: quia hæc bonitas nunquam est absque libertate, sicut nec meritum. Unde si actus charitatis in patria facit hominem moraliter bonum, sanctum, & perfectum, hoc non est, quia bonitatem moralem in exercitio habeat (sicut enim talis actus non est meritorius, ita nec bonus moraliter in exercitio) sed quia habet bonitatem moralem objectivam, ratione cuius omne malum morale

excludit ex sua natura, & oppositionem moralem cum odio Dei, quam habet in via, retinet in patria.

19. Inferes quartò, actiones puerorum & amentium esse quidem actiones hominis, non tamen humanas; quia non sunt perfectè liberæ, neque ex plena rationis deliberatione procedunt: pueri enim propter nimiam humiditatem, amentes verò propter siccitatem, aut læsionem aliqujus organi, habent usum rationis impedirum, ita ut non possint exactè cognoscere quæ agenda sunt, nec de illis consultare aut perfectè deliberare, subindeque nec liberè operari. Unde preces & suasiones quibus interdum erga illos utimur, non ad hoc tendunt, ut unum alterò omisid liberè eligant, sed ut quod eis persuadere volumus, tale appareat illis, ut non perceptà aliquà incommoditate aut malitià, judicent esse bonum, & sic illud necessariò prosequantur.

20. Inferes ultimò, quadruplicis generis actiones in homine posse distingui. Quædam nec quoad substantiam, nec quoad modum humanæ sunt, sed purè brutales & animales, ut actiones corporeæ quæ non procedunt ex deliberatione rationis. Aliæ sunt humanæ, quoad substantiam, non verò quoad modum: cujusmodi sunt omnes intellectiones & volitiones necessariæ. Aliæ contra sunt humanæ quoad modum, non quoad substantiam; ut actus comedendi, & bibendi, aliæque actiones corporeæ, quæ fiunt cum deliberatione & imperio rationis. Aliæ denique quoad substantiam & modum humanæ sunt, ut omnes actiones & volitiones liberæ; cujusmodi sunt intentio, electio, usus, & alij actus supra enumerati, qui simpliciter & absolute humani dicuntur. Et de his præcipuè hic inquirimus, an sint propter finem, seu effectus finis?

S. III

Resolvitur difficultas.

21. **D**ico primò: Actus voluntatis qui versantur circa media, ut consensus, electio, & usus, sunt propter finem, seu effectus finis.

Hæc conclusio evidens est, & à nemine negatur: idè enim voluntas eligit media, & illis utitur, ut finem consequatur; ut patet in ægroto, qui potionem amaram eligit, & potentias exteriores ad illam sumendam applicat, ut obtineat sanitatem.

22. Dico secundò: Actus quibus voluntas fertur in finem nondum obtentum, ut simplex volitio, & intentio, sunt effectus finis. Ita communiter Theologi contra Vazquem hïc disp. 3. cap. 2. & Lorcam disp. 3. ubi docent finem solum exercere suam causalitatem respectu illorum actuum qui versantur circa media, non verò respectu illorum qui versantur circa finem.

23. Probatur primò ex D. Thoma hïc ar. 1. ubi sic concludit: *Vnde oportet quòd omnes actiones humane propter finem sint.* Non minùs autem sunt humanæ, quæ finem respiciunt, quàm quæ circa media versantur: Ergo tam illæ quàm istæ sunt propter finem.

24. Dices, D. Thomam non loqui de omnibus actionibus humanis absolute, sed tantùm de deliberatis, quales non sunt simplex volitio & intentio finis; sicut enim consultatio non est de fine, sed de medijs, ita nec deliberatio.

Sed hæc responsio facile confutari potest, observando cum Conrado, quòd deliberatio dupliciter usurpari solet, nempe vel propriè & strictè, pro ea quæ ad electionem mediiorum requiritur, & præsupponit intentionem finis; vel communiter, pro ea scilicet quæ requiritur ad operandum bene vel malè moraliter, ad quam sufficit facultas ad discernendum inter bonum & malum morale: & de hac loquitur D. Thomas dum ait hïc ar. 1. *Ille actiones propriè humane dicuntur, quæ ex deliberata voluntate procedunt;* non verò de prima. Quod patet, quia aliàs sequeretur solas actiones quæ circa media versantur, esse humanas: quod est contra communem sententiam Theologorum, tres actiones humanas circa finem constituentium, volitionem scilicet, intentionem, & fruitionem.

Probatur secundò conclusio ex eodem S. Doctoris qu. 22. de verit. ar. 2. ubi ait: *Sicut influere cause efficientis est agere, ita influere cause finalis, est appeti, seu desiderari.* Ex quibus verbis hæc potest deduci ratio. Causalitas finis consistit in appeti seu desiderari, sive in hoc quod ad sui amorem vel desiderium movet & allicit appetitum; quæ attractio à Philosophis, *motio metaphorica*, appellatur: Atqui bonitas finis non solum movet & allicit voluntatem ad electionem & usum mediiorum, sed etiam ad sui amorem & desiderium: Ergo non solum electio & usus mediiorum, sed etiam amor seu volitio finis est illius effectus.

Respondet Vazquez, talem motionem & attractionem non pertinere ad munus causæ finalis, sed communem esse omni objecto respectu potentie operative, cum tamen verè finis non sit: aliàs (inquit) bruta agerent propter finem, cum ab objectis sensibilibus alliciantur.

Sed contra: Talis motio debet pertinere ad aliquod genus causæ: Sed non potest pertinere ad aliud genus causæ, quàm finalis, ut inductive patet; non enim pertinet ad genus causæ materialis, vel formalis, ut manifestum est; neque ad genus causæ efficientis, cum illa causet per realem & physicum influxum in effectum, & non per solam attractionem appetitus, seu metaphorice motionem: Ergo talis motio seu attractio ad genus causæ finalis pertinet. Nec inde propterea sequitur, quòd bruta agant propter finem, ut objicit Vazquez: nam ut aliquod agens dicatur agere propter finem, non sufficit quòd à bonitate objecti alliciat, sed insuper requiritur quòd cognoscat rationem finis, seu proportionem ejus ad media, & ad seipsum; quod soli creaturæ rationali convenire potest, ut patebit articulo sequenti.

Probatur tertio: Amor seu simplex volitio finis (idem cum proportionem de intentione dicendum) est actus voluntatis ab illa efficienter productus: Ergo est verè & propriè propter finem, seu finis effectus. Probatur consequentia: omne enim quod terminat causalitatem causæ efficientis, debet etiam terminare causalitatem finis; cum finis sit prima omnium causarum, ut docent Philosophi; & quia agens non movetur ad agendum, nisi motum à fine, ut ait D. Thomas articulo sequenti.

Respondet Vazquez, non esse necessarium, quòd in omni operatione causæ efficientis assignetur causa finalis in actu secundo, sed sufficere quòd sic causa finalis in actu primo movens

voluntatem ad se, & potens in actu secundo A
movere ad electionem.

Sed contrā: Nihil determinatur actu ab eo
quod est tale solum in potentia, aliās effectus
excederet virtutem suā causā: Ergo necesse est
quod actualis determinatio causā efficientis
procedat in genere causā finalis à fine actu
mouente & alliciente, ac genus causā finalis
exercente.

29. Quartò suadet conclusio: Agere propter
finem, nihil aliud est quàm propter ipsum præ-
conceptum, & gratiā ipsius actionem aliquam
elicere: Atqui voluntas non solum appetit &
eligit media, sed etiam amat & intendit finem B
gratiā illius, & propter ejus bonitatem ab in-
tellectu cognitā: Ergo non solum electio &
usus mediōrum, sed etiam amor & intentio fi-
nis sunt propter finem; subindeque effectus il-
lius: sicut enim esse ab agente, & esse effectum
agentis, idem sunt; ita esse propter finem, & esse
effectum finis, idem prorsus significat: quia
sicut influere causā efficientis est agere, ita in-
fluere causā finalis est appeti seu desiderari, ut
suprà ex D. Thoma offendimus.

30. Denique probari potest conclusio ratione D.
Thomæ articulo præcedenti expositā. Intentio
finem ut proprium objectum respicit: Ergo est
propter finem. Consequentia probatur: nam,
ut ibidem cum Cajetano annotavimus, licet in
aliis objectis non valeat similis consecutio
(ex eo enim quod color sit objectum visus,
concludi non potest omnem potentiā visivæ
operationem esse propter colorem, sed solum in
colorem tendere) tamen loquendo de objecto
quod est finis in actu exercito, quale est obje-
ctum intentionis, optima est consequentia:
quia cum ratio finis in actu exercito consistat in
hoc ut gratiā ejus aliquid fiat, non potest aliqua
actio ad ipsum secundum istam rationem termi-
nari, quin sit gratiā ipsius, aut propter ipsum.

Dico tertio, actum delectationis & quietis D
in fine jam adepto, qui fruitio appellatur, non
esse propriè propter finem. Ita Martinez hic
dub. 1. corol. 4. & Ildephonus disp. 9. dub. 3.
fragmento 3. contra aliquos ex nostris Thomis-
tis, qui docent hunc etiam actum esse propter
finem, seu finis effectum.

31. Probatur primò ex D. Thoma qu. sequenti
art. 6. ad 1. Cum enim sibi objecisset in primo
argumento, delectationem esse ultimum finem,
eò quod non appetatur propter aliud, sed pro-
pter se, respondet: *Quod ejusdem rationis est
quod appetatur bonum, & quod appetatur dele-
ctatio, quæ nihil aliud est, quàm quietatio appe-
titus in bono: sicut ex eadem virtute nature est
quod grave feratur deorsum, & quod ibi quiescat.*
Vnde sicut bonum propter seipsum appetitur, ita
delectatio propter se, & non propter aliud appe-
titur, si ly, propter, dicat causam finalem: si ve-
rò dicat causam formalem, vel potius causam mo-
tivam, sic delectatio est appetibilis propter aliud,
id est propter bonum quod est delectationis obje-
ctum, & per consequens est principium ejus, &
dat ei formam: ex hoc enim delectatio habet quod
appetatur, quia est quies in bono desiderato. Ubi
S. Thomas expressè asserit, quod delectatio, seu
quies in bono adepto, non est propter aliud,
tanquam propter causam finalem, sed tanquam
propter formam extrinsecè specificantem.

32. Respondent aliqui ex nostris Thomistis, D.
Thomam sumere ibi delectationem objectivè,

seu pro bono delectabili; sub qua ratione po-
test habere rationem finis, & appeti propter se,
& absque ordine ad aliud: non verò formaliter,
& quatenus est actus voluntatis quiescentis in
bono jam adepto; sic enim ordinatur ad finem,
& est illius effectus.

Verùm hæc responsio apertè repugnat tex-
tui: nam D. Thomas ait: *Delectatio nihil aliud
est, quàm quietatio appetitus in bono*: Et in fine
subdit: *Ex hoc delectatio habet quod appetatur,
quia est quies in bono desiderato*: Ergo non lo-
quitur de delectatione objectivè sumptā, seu de
bono delectabili, sed de ipso actu à voluntate
elicito, quo in fine jam adepto delectatur &
quiescit, & qui fruitio à Theologis appellatur.

Confirmatur: D. Thomas ibidem docet, quod
delectatio propter se & non propter aliud appe-
titur, si ly, propter, dicat causam finalem; si ve-
rò dicat causam formalem, est appetibilis, in-
quit, propter bonum quod est delectationis obje-
ctum: Atqui delectatio objectivè sumpta, non
est appetibilis propter bonum quod est delecta-
tionis objectum, sed potius est ipsum delecta-
tionis objectum, seu ipsum bonum delectabile,
ut pater: Ergo idem quod prius.

Probatur secundò conclusio: Si quies vel dele-
ctatio esset propter finem, maxime respectu il-
lius boni de quo est quies & delectatio: Sed res-
pectu illius non est propter finem: Ergo nullò
modò. Major est certa: nihil enim aliud potest
assignari. Minor verò probatur. Quies seu de-
lectatio ex propria ratione supponit bonum il-
lud circa quod versatur, consecutum: At sic
non habet rationem finis, sed causā formalem,
vel objecti: Ergo respectu illius non est propter
finem. Minor probatur: nam finis in intentio-
ne, & finis in executione in hoc distinguntur,
quod finis in intentione est causā finalis, & pri-
ma omnium causarum; finis verò in executione
causa non est, imò est effectus ultimus: Ergo fi-
nis, ut in executione, non est vera causā finalis,
propter quam sit quies vel delectatio.

Confirmatur: Quamvis aliquò modò dele-
ctatio distinguatur à fine adepto, si tamen ad
invicem comparentur, potius delectatio se ha-
bet ut finis, quàm bonum illud acquisitum: Er-
go multò minùs potest dici quod delectatio sit
propter illud bonum tanquam propter finem,
quam quod bonum illud sit propter delectatio-
nem tanquam propter finem. Antecedens pro-
batur: Delectatio est ultimum complementum
supervenienti bono illi seu fini: Sed bonum il-
lud seu finis supponitur delectationi & quieti:
Ergo quies seu delectatio potius haberet ratio-
nem finis. Revera tamen neutrum verè est finis
alterius, sed vnum finem integrum simul com-
ponunt: si inter se verò comparentur, bonum
illud est forma sive objectum delectationis seu
quietis, & delectatio seu quies est veluti com-
plementum ejus.

Ex quo potest deduci alia ratio in favorem
nostræ conclusionis. Cum enim delectatio seu
quies naturaliter sequatur ad possessionem finis,
& sit veluti corollarium aut complementum il-
lius, non ponit in numero cum fine: Ergo sicut
finis non est propter finem, neque effectus ejus,
ita nec delectatio seu fruitio.

Dico ultimò, actiones imperatas esse effectus
finis.

Probatur breviter: Quod sit propter finem,
seu gratiā finis, est ejus effectus: Atqui actio-

33

34

35

36

37

nes imperatæ sunt propter finem, seu gratiâ finis: Ergo sunt ejus effectus. Minor probatur: Ideò enim voluntas imperat cæteris potentiis, easque applicat ad operandum, quia intendit finem: siquidem illarum operationes sunt quædam media, quibus de factò obtinetur finis; finis autem debet movere non solum ad electionem, sed etiam ad usum & executionem mediorum, aliàs valde imperfecta esset ejus causalitas: Ergo hujusmodi operationes imperantur à voluntate ex intentione finis, subindeque sunt propter finem.

38. Est tamen obiter advertendum, quòd operationes imperatæ, quæ sunt à potentiis distinctis à voluntate, non sunt effectus finis, prout egrediuntur à suis potentiis (quæ non possunt dirigere suos actus in finem formaliter) sed solum ut subsunt motioni voluntatis, & ea mediante: quia sola voluntas est principium hujusmodi ordinis, ex cognitione & ordinatione intellectus quam præsupponit.

S. IV.

Præcipue objectiones solvuntur.

CONTRA primam conclusionem nullum occurrit difficile argumentum.

39. Contra secundam objicitur primò: Fieri propter finem est fieri ex amore finis: Atqui prima volitio non fit ex amore finis: Ergo non fit propter finem, nec per consequens est finis effectus. Minor probatur: Prima volitio est primus amor finis: Sed primus amor non fit ex alio amore, aliàs non esset primus; & si alium supponeret, cum de illo adhuc idem quæri posset, fieret processus in infinitum: Ergo prima volitio non fit ex amore finis.

40. Confirmatur: Ita se habet finis in practicis, sicut principium in speculativis; & consequenter velle propter finem in practicis, sicut assentiri propter principia in speculativis: Sed non assentimur primis principiis, propter principia: Ergo neque volumus finem propter finem.

41. Ad objectionem respondeo primò, negando Majorem: aliud enim est fieri propter finem, & aliud fieri ex amore finis; cum fieri propter finem non supponat aliud, præter ipsam finis bonitatem, aut ad summum causalitatem ipsius finis; fieri verò ex amore, supponat ipsum amorem & actum voluntatis: unde ex eo quod prima volitio, seu primus amor finis, non fit ex alio amore præsupposito, non sequitur illum non esse propter finem.

42. Explicatur & magis illustratur hæc solutio. Agere propter finem, est operari præsuppositâ motione finis: dupliciter autem potest finis movere ipsum agens; scilicet vel mediò desiderio & amore sui, ut cum ex amore finis movemur ad appetendum media; vel solum mediâ cognitione suæ bonitatis (bonitas enim rei cognita allicit & attrahit ad sui amorem) ut cum quis movetur ad desiderandum sanitatem ex cognitione bonitatis & convenientiæ, quam sanitas habet in ordine ad ipsius naturam. Unde etiam agere propter finem, potest dupliciter accipi, nempe aut propter finem volitum & desideratum, moventemque ac finalizantem mediò amore & desiderio sui ipsius; aut propter finem cognitum, moventemque solum mediâ cognitione suæ bonitatis & convenientiæ,

& non præsupposito aliquò desiderio & amore ipsius. Prima volitio non est propter finem primò, sed tantum secundò modò: unde non sequitur dari processum in infinitum, & primum finis amorem, alium priorem supponere, sed solum cognitionem bonitatis & convenientiæ finis ad illum præquiri.

Secundò responderi potest cum Salmanticensibus, primam volitionem fieri ex amore finis intransitivè, non verò transitivè. Sicut enim cum dicitur accidentia operari in virtute substantiæ, v.g. calorem in virtute ignis, reddit constructionem intransitivam, ut loquitur Cajetanus, quia non est sensus quòd agant per superadditam aliquam virtutem à substantia dimanantem, & in ipsa accidentia transeuntem; sed quòd agant per seipsa, ut sunt virtutes à substantia emanantes, illique subordinatæ: ita similiter cum dicitur primam volitionem fieri ex amore finis, intransitivè verum est; quia illa volitio est ipse amor finis; non verò transitivè, ita quòd supponat alium amorem. Unde

Ad confirmationem dicendum est, nos assentiri principiis, propter principia, si ly propter sumatur intransitivè, & dicat rationem objecto intrinsecam; verè enim illis assentimur propter veritatem & necessitatem ortam ex connexionem terminorum, tanquam propter rationem formalem ipsi intrinsecam: secus verò si ly propter transitivè accipiatur, & denotet rationem formalem ipsi extrinsecam, & aliunde provenientem: quia sicut finis est per se appetibilis, ita & prima principia sunt per se nota, & à se veritatem & cognoscibilitatem habent.

Objicitur secundò: Finis non causat nisi quatenus est in intentione, ut docent Philosophi 2. physic. atque aded ejus causalitas supponit intentionem: Sed prima intentio finis aliam priorem non supponit, ut pater: Ergo saltem prima intentio finis, ex ejus causalitate nequit procedere, nec per consequens esse illius effectus.

Hoc argumentum ex mera æquivocatione procedit. Intentio enim dupliciter sumitur: primò generaliter pro quacumque re quæ habet esse in intellectu seu in apprehensione, non à parte rei: secundò specialiter pro uno actu voluntatis, qui versatur circa finem, cum respectu ad media. Quando ergo Philosophi docent quòd finis causat, quatenus est in intentione, sumunt intentionem primò, non secundò modò; & solum volunt finem causare prout est apprehensus, & secundum esse intentionale quod habet in intellectu; quòd licet non sit ratio formalis finalizandi, est tamen conditio necessariò requisita ut finis moveat appetitum, & suam causalitatem erga illum exerceat.

Objicitur tertio: Finis & media in ratione causæ & effectus correlativa sunt: Ergo finis ut causa respicit solum media, non verò actus qui circa ipsum versantur.

Respondeo distinguendo Antecedens: media sunt correlativum finis ut causæ, inadæquatum, concedo: adæquatum, nego. Cum enim finis causalitas consistat in hoc quòd est appeti & amari propter se, & propter ipsum alia, non solum exercet suam rationem & causalitatem in ordine ad media, quæ propter ipsum appetuntur, sed etiam in ordine ad actiones voluntatis quibus ipse appetitur: imò prius habet rationem & causalitatem finis respectu actuum quibus

quibus appetitur, quam respectu mediorum quæ ad illum diriguntur; sicut prius est velle finem, quam dirigere media in illum, imò & quam cogitare de mediis. Unde cum D. Thomas 3. cont. Gent. cap. 75. ait causalitatem finis consistere in hoc quod propter ipsum alia desiderentur, non assignat causalitatem finis adæquatam, sed tantum inadæquatam: idem enim S. Doctor loco supra citato ait, quod *sicut influere causæ efficientis est agere, ita influere causæ finalis est appeti, seu desiderari.*

48. Objicitur quartò contra tertiam conclusionem. D. Thomas hic art. 1. ait quòd omnes actiones humanæ sunt propter finem: Sed fructio seu delectatio de fine adeptò, est actio humana, ut patet ex supra dictis: Ergo est propter finem.

Respondeo D. Thomam intelligendum esse de actionibus humanis, quæ distinguuntur à fine, & ponunt in numero cum illo: fructio verò, seu delectatio, aut quies in fine jam adeptò, non ponunt in numero cum ipso fine; sed sunt veluti ejus complementum, aut corollarium, ut supra vidimus: unde sicut ipse finis non est propter finem, ita nec actus fructiois, delectationis, aut quietis in fine jam adeptò.

49. Dices: Fructio, seu delectatio de fine consecuto & possessò, est verus actus voluntatis ab illa efficienter productus: Ergo est verè & propriè propter finem. Consequentia probatur: nam ut supra arguebamus contra Vazquem & Lorcam, cum finis sit prima omnium causarum, & agens non moveatur ad agendum, nisi motum à fine, omne quod habet causam efficientem, necessariò debet habere causam finalem.

Respondeo concessò Antecedente, negando Consequentiam. Ad probationem, distinguo illam propositionem: *Omne quod habet causam efficientem, habet causam finalem*: si id quod habet causam efficientem non sit ipse finis, concedo: si autem sit ipse finis, nego, quia finis ut finis non habet causam finalem: v. g. si aliquis poneret rationem ultimi finis in contemplatione, ille actus haberet causam efficientem, sed non finalem, quia esset ipse finis: unde si compararetur ad objectum, compararetur ad illud sicut ad causam formalem extrinsecè specificantem, non verò sicut ad finem. Idem cum proportionè dicendum est in proposito.

50. Instabis: Voluntas delectatur de fine propter seipsum: Ergo delectatio voluntatis est propter finem.

Respondeo distinguendo Antecedens: si ly *propter* dicat causam formalem, concedo: si dicat causam finalem, nego. Solutio est D. Thomæ loco supra laudatò.

51. Objicitur ultimò contra quartam conclusionem. Quamvis actiones brutorum dirigantur à Deo in finem sub ratione finis, non possunt tamen dici effectus finis; quia ut sunt à brutis non tendunt in finem formaliter, ut patebit articulo sequenti: Ergo similiter quamvis actiones potentiarum externarum, ut subsunt motioni & imperio voluntatis, dirigantur in finem formaliter, quia tamen ut procedunt ab ipsis potentis externis, non tendunt in illum, non debent dici effectus finis.

52. Respondeo concessò Antecedente, negando consequentiam & paritatem. Ratio discriminis est, quia cum actiones sint suppositorum, hoc

Tom. III.

A ipso quòd voluntas dirigit actiones potentiarum externarum in finem formaliter, potest agens illas actiones eliciens denominari operans propter finem formaliter: nam ad hoc sufficit quòd in agente sit aliqua potentia, quæ dirigat illas in finem formaliter. Hæc autem ratio non habet locum in brutis: quia in illis nulla est potentia quæ dirigat ipsorum actiones in finem formaliter. De quo, articulo sequenti.

Quæres, an actiones necessariae hominis sint propter finem, seu effectus finis? 53.

Pro resolutione suppono ex duplici capite provenire, quòd actus voluntatis hominis sint necessarij, scilicet vel ex imperfecta cognitione, ut in actibus indeliberatis & primò primis, cum nimirum voluntas ita subito fertur in objectum, ut non relinquat intellectui facultatem judicandi de bonitate vel malitia illius: vel ex perfectissima cognitione, ut in visione beata; tunc enim voluntas necessariò fertur in Deum clarè visum, absque deliberatione, quia objectum est summum bonum, nullamque continet rationem mali. Hac distinctione seu divisione supposità:

54. Respondeo, quòd nulla ex prædictis actionibus sit propriè propter finem. Et quidem de primis nulla est difficultas: quia nimirum intellectus non judicat an objectum illarum actionum sit dignum quòd appetatur propter suam bonitatem. De secundis verò affirmant quidem Suarez, Salas, & alij, sed opposita sententia videtur probabilior. Et suaderi potest primò ex D. Thoma, asserente solum actiones humanas, supra quas voluntas habet dominium, esse effectus finis: certum autem est quòd voluntas non habet dominium supra amorem beatificum.

Secundò probari potest ratione: nam causalitas finis consistit in hoc quòd moveat & determinet voluntatem ad sui amorem: Deus autem clarè visus non determinat voluntatem ad sui amorem; cum voluntas non sit indeterminata ad amandum Deum clarè visum, sed ex se & ex sua natura necessitata, tam quoad specificacionem (quia hic amor est amor ultimi finis, quem non potest voluntas odio habere) quam quoad exercitium, quia infinità bonitate Dei clarè visà, necessariò rapitur ad exercitium talis amoris.

55. Nec obstat quòd intellectus cognoscat Deum habere rationem ultimi finis formaliter, & dignum esse quòd propter se appetatur. Non, inquam, obstat: Respondetur enim quòd intellectus beatus non cognoscit Deum habere rationem finis formaliter respectu amoris beatifici, quasi voluntas ad illum amorem se moveat & determinet, sed solum respectu aliorum actuum: & similiter non judicat Deum clarè visum dignum esse quòd voluntas ad eum dirigat suum amorem beatificum; quia hoc est impossibile, cum sit necessariò directà seu determinata ad hunc amorem.

56. Dices cum Suare: Positã intentione alicujus finis, si vnicum tantum detur medium, per quod agens assequatur talem finem, tunc electio talis medij est necessaria & non libera, & tamen est propter finem; cum electio medij sit ex intentione finis, & strictè propter finem, ut supra diximus: Ergo quamvis aliqua actio sit necessaria, potest esse propter finem.

Respondeo distinguendo illam partem Antecedentis: electio talis medij est necessaria, secundum quid, & ex suppositione quòd voluntas velit proficui intentionem illius finis, concedo

B

Antecedens: absolutè & simpliciter, nego. Cùm A enim voluntas absolutè possit defistere ab illa intentione, manet etiam absolutè libera ad eligendum tale medium; ac proinde non mirum si ejus electio sit propter finem.

ARTICVLVS III.

*An bruta operentur propter finem,
movendo se in illum?*

S. I.

*Premittitur quod fere apud omnes est certum,
& referuntur sententia.*

57. **S**UPPONIMVS tanquam certum, bruta & omnia alia agentia naturalia aliquò modò agere propter finem.

Hæc suppositio est contra aliquos antiquos Philosophos, qui dicebant creaturas rationis expertes non agere propter finem, sed casu & fortunâ. Hos autem impugnat Aristoteles 2. phys. cap. 8. & 9. probans opus naturæ esse opus intelligentiæ; & non solum intellectum, sed etiam naturam agere propter finem. Idem supponit D. Thomas hic art. 2. dicens quòd omnia agentia necesse est agere propter finem: idque probat ex eo quòd finis sit prima omnium causarum, à qua agens determinatur ad agendum hoc potius quàm illud. Colligitur etiam ex Sap. 11. ubi dicitur: *Omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti*: nomine enim ponderis intelligitur inclinatio cuiuscumque rei in finem proprium, ut explicant Augustinus lib. 1. de Genesi ad litteram cap. 3. & 4. & D. Thomas 1. p. qu. 45. art. 7. Denique regularis & uniformis naturalium actionum cursus & ordo, quo in certos terminos tendunt, eosque ut plurimum assequuntur per media apta & proportionata, quæ à natura instituta sunt, manifestè arguit eis inesse intrinsecam aliquam finis intentionem. Nam, ut egregiè argumentatur Cicero lib. 3. de natura Deorum, si characteres litterarum, temerè projecti, historias seu annales Ennii non perficiunt; neque aliquis tam demens est, ut credat librum eruditum compositum fuisse sine fine, & casu, ex fortuita litterarum coacervatione: quis crediderit mundum, adeò pulchrum & benè ordinatum, casu esse factum; aut operationes rerum naturalium, adeò propriæ conservationi & pulchritudini universi convenientes, casu & non propter finem fieri?

58. Hoc suppositò, inquirimus an bruta operentur propter finem, movendo se in illum, vel solum ex motione & directione Authoris naturæ: vel, ut alij dicunt, an bruta non solum physicè, sed etiam moraliter in finem se moveant?

Partem affirmativam tenent quidam, existimantes in brutis esse aliquem usum rationis, quamvis longè imbecilliorẽ eò qui in hominibus reperitur, & aliquam imperfectam libertatem indifferentiæ, per quam in eorum potestate est in unum aut alterum locum se movere, & ex pluribus mediis illis oblati, unum acceptare, & alia respuere. Ita sentire videntur Plutarchus in libro quòd animalia ratione utantur: Porphyrius lib. 3. de sacrificiis, ubi asserit aliquos esse homines percipientes loquelam animalium: Vallesius in sacra physica cap. 55. Molina 1. p. qu.

14. art. 3. disp. 12. ubi libertatem quandam in brutis agnoscit: Salas hic disp. 4. sect. 4. ubi fateatur bruta cognoscere proportionem mediorum cum fine, & inter se, & judicare unum melius alio; & Arriaga in tractatu de beatitudine sect. 5. in fine, ubi ait se docuisse in physica, bruta eligere media propter finem; neque solum bonum delectabile, sed etiam utile attingere.

S. II.

Conclusio negativa statuitur.

DICO breviter: Bruta non se movent & dirigunt in finem, operando gratiâ finis, sed ad illum diriguntur & moventur ab Authore naturæ. Ita communiter docent Theologi cum D. Thoma hic art. 2. ubi sic habet: *Considerandum est quòd aliquid sua actione vel motu tendit in finem dupliciter: unò modò, sicut seipsum ad finem movens, ut homo: aliò modò, sicut ab alio motum ad finem; sicut sagitta tendit ad determinatum finem ex hoc quòd movetur à sagittante, qui suam actionem dirigit in finem. Illa ergo quæ rationem habent, seipsa movent ad finem, quia habent dominium suorum actuum per liberum arbitrium, quod est facultas voluntatis & rationis. Illa verò quæ ratione carent, tendunt in finem propter naturalem inclinationem, quasi ab alio mota, non autem à seipsis, cum non cognoscant rationem finis; & ideo nihil in finem ordinare possunt, sed solum in finem ab alio ordinantur. Nam tota irrationalis natura comparatur ad Deum, sicut instrumentum ad agens principale: & ideo proprium est natura rationalis, ut tendat in finem, quasi se agens vel ducens ad finem; nature verò irrationalis quasi ab alio acta vel ducta. Quibus verbis S. Doctor utramque partem nostræ conclusionis & docuit & probavit: primam quidem, cùm dixit, quòd illa quæ ratione carent, cum non cognoscant rationem finis, ideo nihil in finem ordinare possunt. Nam ut hic ait Cajetanus, *Cognoscere rationem finis, est cognoscere habitudinem finis ad id quòd est ad finem*: quia finis, in quantum finis, seu in ratione causæ finalis ut sic, importat intrinsecè & necessariò habitudinem ad media, & ad actus qui fiunt propter finem, tanquam ad proprium effectum: Sed bruta non cognoscunt habitudinem & proportionem finis cum mediis, aut mediorum cum fine; quia non habent cognitionem intellectûs, sed sensûs duntaxat, qui naturas rerum, & relationes ac comparationes earum non potest percipere; unde Augustinus lib. 83. questionum qu. 30. ait, quòd scire quòd quidquam referendum sit, non datum est rationis expertibus. Ergo bruta non cognoscunt finem formaliter, sed tantum materialiter, id est cognoscunt rem quæ est finis, non tamen rationem finis, subindeque non se movent in finem.*

Dices, in brutis esse quemdam discursum imperfectum, longè quidem imbecilliorẽ eò qui est in homine, per quem tamen possint cognoscere proportionem finis cum mediis, & mediorum cum fine.

Verùm hæc sententia falsa & temeraria est, parumque consentanea fidei: quia esse rationale, quocumque gradu vel perfectione rationalitatis, est differentia essentialis hominis; perfectior enim vel imperfectior rationis usus, non

59.

60.